

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060305

DOM
2019-11-13
Stockholm

Mål nr
M 747-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Nacka tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2018-12-20 i mål nr M 3318-18 och M 3321-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Tiveds Energi AB
Gamla Brogatan 3
442 31 Kungälv

Ombud: x

Motpart

Länsstyrelsen i Örebro län
701 86 Örebro

SAKEN

Förbud mot vattenverksamhet vid Sulfitens respektive Valsverkets kraftverk i Laxån, Laxå kommun

---

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom upphäver Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsens i Örebro län beslut den 15 maj 2018, dnr 535-2905-2018 och dnr 535-2910-2018.

Dok.Id 1533820

Postadress
Box 2290
103 17 Stockholm

Besöksadress
Birger Jarls Torg 16

Telefon
08-561 670 00
08-561 675 50

E-post: svea.hovratt@dom.se
www.svea.se

Telefax

Expeditionstid
måndag – fredag
09:00–16:30

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Tiveds Energi AB (Tiveds) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen, med ändring av mark- och miljödomstolens dom, ska upphäva länsstyrelsens beslut.

Länsstyrelsen har motsatt sig att mark- och miljödomstolens dom ändras.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Tiveds har utöver vad som anförts tidigare tillagt i huvudsak följande:

Enligt 5 a § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken, förkortad MP, gäller privilegier som tillstånd enligt miljöbalken. Av handlingar som getts in framgår att omfattande, privilegierad bruksverksamhet, inklusive vattenverksamhet, dämningar och vattenavledning för kraftändamål, har skett sedan förra hälften av 1600-talet på aktuell del av Laxån. I början av 1700-talet var fyra brukskomplex i drift på den aktuella åsträckan. För att ett bruk skulle kunna drivas krävdes vattenkraft och ett nyttjande av vattenkraft måste därför ha skett vid bruken. Av samma anledning måste byggnader för att tillvarata vattenkraften ha funnits, dvs. damm, vattenrännor, vattenhjul och senare även vattenturbiner. Bruket utgjordes alltså inte bara av själva hyttan eller smedjan utan av ett antal olika vattenverksamheter, som innebar dämning och vattenbortledning.

Av ingiven handling om avvägning av Laxån från 1806 framgår att Laxån var uppdämd och ianspråktagen för kraftändamål på hela den nu aktuella sträckan. Laxån var därigenom förändrad från starkt strömmande till en serie lugnvatten.

I förarbetena till 5 a § MP anges att rätten att bedriva en verksamhet som idag skiljer sig från villkoren i ett privilegiebrev bör kunna ha rättskraft även om det har genomförts förändringar av den teknik som verksamheten använder. Det som är centralt är att det fortsatt är fråga om samma vattenverksamhet såsom den legaldefinieras, dvs. vattenbortledning.

Den aktuella verksamheten har tidigare innehaft av staten och kommun. Staten ska presumeras bedriva lagenlig verksamhet.

Tiveds har anmält verksamheten till den nationella planen, varigenom verksamheten får drivas fram till dess prövningen för moderna villkor är klar.

Länsstyrelsen har utöver vad som anförts tidigare tillagt i huvudsak följande:

Den som bedriver en verksamhet och som påstår sig ha ett tillstånd för denna verksamhet har bevisbördan för tillståndets existens och dess innehåll. En äldre rättighet som anses vara ett tillstånd enligt miljöbalken har rättskraft endast beträffande de frågor som har prövats.

Att Laxå bruk har haft privilegier ifrågasätts inte i och för sig. Det finns dock ingen möjlighet att utifrån de handlingar som Tiveds åberopat härleda vilken rätt till vattenverksamhet som dessa privilegier har medfört. Det finns ingen utredning om vad tillståndet omfattar och inga klara uppgifter om när respektive damm har anlagts och med stöd av vilken rätt. Inte heller finns det någon tydlig härledning från den verksamhet som anses vara tillståndsgiven till den verksamhet som idag bedrivs vid respektive kraftverk. För att dagens verksamhet i någon del ska kunna anses vara bedriven med stöd av tidigare utfärdade privilegier måste det först klargöras vilka rättigheter avseende vattenkraft som privilegierna omfattar, dvs. vad som omfattas av rättskraft. Först därefter kan det avgöras om den nuvarande verksamheten kan anses ha rätt att bedrivas med stöd av detta tillstånd i alla delar.

Även om domstolen skulle anse att det finns tillstånd med stöd av privilegiebrev kan detta endast vara ett tillstånd till anläggande och drift av de anläggningar som fanns då privilegierna gavs. Tillstånd avser med andra ord den verksamhet som bedrevs när privilegierna utfärdades och rättskraften av ett sådant tillstånd kan inte anses omfatta ett tillstånd att bedriva en helt annan verksamhet som tillkommit långt senare, även om verksamheten bedrivs på samma plats.

Bergskanalen, där dagens vattenavledning till Sulfitens kraftverk sker, anlades på 1880-talet. Sulfitens kraftstation uppfördes på 1980-talet och det har tidigare funnits en äldre kraftstation som ligger något hundratal meter nerströms den nu aktuella kraftstationen. Valsverkets kraftstation uppfördes 1983. Vattenverksamhet i form av dämning och reglering har pågått vid platsen betydligt längre än så; på en häradscharta från 1674 har "Lassåhns hammare" markerats på platsen och den förekommer även på senare kartor. Av den bild som Tiveds skickat in och som enligt uppgift är tagen 1938 framgår att intaget till det dåvarande valsverket låg längst ner i den nordligaste dammen. Idag är detta intag borttaget och intaget till kraftstationen är placerat längre åt öster. Varken funktionen av den nuvarande dämningen eller dess läge är densamma som innan nuvarande kraftstation byggdes 1983, varför eventuella tidigare tillstånd inte kan omfatta dagens vattenkraftverksamhet.

Det är inte relevant huruvida fallhöjder på olika platser har varit ianspråktagna eller om det funnits dammar i vattendraget. Vad som är relevant är om den vattenbortledning som nu sker kan härledas tillbaka till vattenbortledning som kan anses vara tillståndsgiven med stöd av äldre rättigheter.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Inledningsvis konstaterar Mark- och miljööverdomstolen att Tiveds bedriver vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel enligt 11 kap. 6 § miljöbalken.

I januari 2019 trädde nya regler i kraft gällande vattenverksamheter för produktion av vattenkraftsel. Reglerna innebär att verksamheter för produktion av vattenkraftsel som saknar tillstånd enligt miljöbalken ska prövas på verksamhetsutövarens initiativ för att få moderna miljövillkor. Prövningen ska präglas av ett nationellt helhetsperspektiv och ske utifrån en nationell plan (se prop. 2017/18:243 Vattenmiljö och vattenkraft).

De nya reglerna har inneburit ändringar i bl.a. miljöbalken, förordningen (1998:1388) om vattenverksamhet m.m. och MP. Enligt övergångsbestämmelser till ändringarna i miljöbalken ska äldre bestämmelser fortfarande gälla för handläggning och prövning av mål och ärenden som inletts före ikraftträdandet. Enligt Mark- och

miljööverdomstolen har dock de nya bestämmelserna i miljöbalken betydelse i nu aktuellt mål på så sätt att ett förbud inte bör meddelas eller av domstol upprätthållas mot en verksamhet som får bedrivas enligt de nya bestämmelserna.

Enligt 11 kap. 27 § miljöbalken ska den som bedriver tillståndspliktig vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel se till att verksamheten har moderna miljövillkor. Med detta avses att tillståndets villkor har bestämts enligt miljöbalken genom dom eller beslut som inte är äldre än fyrtio år. En verksamhet får dock fortsätta att bedrivas till dess en prövning är klar om (1) verksamhetsutövaren har ansökt om tillstånd eller omprövning för att förse verksamheten med moderna miljövillkor, eller (2) verksamheten omfattas av en nationell plan för moderna miljövillkor enligt föreskrifter som regeringen meddelar och verksamhetsutövaren inte är försenad med att ansöka om prövning enligt planen.

För att verksamheten ska få fortsätta till dess en prövning är klar enligt den nationella planen uppställs alltså i 11 kap. 27 § miljöbalken inte något krav på att den omfattas av tillstånd enligt miljöbalken, utan det är tillräckligt att verksamheten omfattas av den nationella planen (eller att tillstånd söks).

Regeringen har med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen infört ändringar i förordningen om vattenverksamheter. I 36 § föreskrivs att en vattenverksamhet ska omfattas av den nationella planen om verksamheten är (1) en sådan verksamhet som avses i 11 kap. 6 § miljöbalken, (2) har påbörjats före utgången av 2018, (3) inte har tillståndsprövats eller omprövats enligt miljöbalken efter utgången av 1998, och (4) senast den 1 juli 2019 är anmäld till länsstyrelsen för att omfattas av planen. En verksamhet som har anmälts enligt 36 § och uppfyller förutsättningarna för att omfattas av planen ska anses omfattas av planen även om planen inte är beslutad (40 §).

I 41 § förordningen om vattenverksamheter, som har rubriken ”Tillfälligt undantag från tillståndsplikt”, anges att en verksamhet som omfattas av den nationella planen enligt 36 § får bedrivas till dess prövningen för moderna miljövillkor är klar trots att verksamheten saknar tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken, om (1) verksamheten omfattas av 5 a § MP, (2) verksamheten bedrevs vid utgången av 2015, och (3)

verksamhetsutövaren har ansökt om prövning eller inte är försenad med att ansöka om prövning.

Jämfört med 11 kap. 27 § andra stycket miljöbalken föreskriver alltså 41 § förordningen om vattenverksamheter ytterligare kriterier för att en verksamhet ska få bedrivas till dess att prövningen för moderna miljövillkor är klar. En verksamhetsutövares rätt att fortsätta sin verksamhet med stöd av 11 kap. 27 § andra stycket miljöbalken inskränks således genom förordningen. Det är inte möjligt att på detta sätt genom en förordning inskränka eller förbjuda en verksamhet som är tillåten enligt lag. Av denna anledning ska 41 § förordningen om vattenverksamheter inte ges den innebörden att den begränsar en verksamhetsutövares rätt att bedriva verksamhet med stöd av 11 kap. 27 § andra stycket miljöbalken, oavsett om verksamheten kan anses ha tillstånd enligt miljöbalken eller inte.

Tiveds har i målet uppgett att verksamheterna har anmälts till den nationella planen. Eftersom verksamheterna uppfyller förutsättningarna i 36 § förordningen om vattenverksamhet ska de anses omfattas av den nationella planen även om en sådan plan inte är beslutad. Tiveds har därför rätt att med stöd av 11 kap. 27 § andra stycket 2 miljöbalken bedriva verksamhet till dess en prövning av moderna miljövillkor är klar enligt den nationella planen. Eftersom kravet i 41 § förordningen om vattenverksamhet på att verksamheten ska omfattas av 5 a § MP inte ska upprätthållas enligt vad som anförts ovan saknar det i nuläget relevans huruvida Tiveds har visat att verksamheterna bedrivs med stöd av privilegiebrev eller inte. Länsstyrelsens båda beslut ska därför upphävas.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsrådet Fredrik Ludwigs, tekniska rådet Dag Ygland samt hovrättsråden Christina Ericson och Ralf Järtelius, referent.

Föredragande har varit hovrättsfiskalen Hanna Kohrtz.

NACKA TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2018-12-20
meddelad i
Nacka

Mål nr M 3318-18 och
M 3321-18

PARTER

Klagande (i båda målen)

Tiveds Energi AB
Gamla Brogatan 3
442 31 Kungälv

Ombud: X

Motpart (i båda målen)

Länsstyrelsen i Örebro län
701 86 Örebro

SAKEN

Förbud m.m. mot vattenverksamhet vid Sulfitens respektive Valsverkets kraftstationer, båda i Laxån, Laxå kommun

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Örebro läns beslut 2018-05-15 i ärende nr 535-2905-2018 respektive nr 535-2910-2018, se bilaga 1-2

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen upphäver Länsstyrelsens i Örebro län beslut den 15 maj 2018 (i ärende nr 535-2905-2018 respektive nr 535-2910-2018) i de delar besluten avser föreläggande att genom utskoven i dammen vid Sulfitens kraftverk respektive i dammen vid Valsverkets kraftverk släppa fram hela tillrinningen direkt i Laxån.

2. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena i mål nr M 3318-18 och M 3321-18 i övriga delar, dock ska besluten om inhibition bestå i de delar de gäller förbud att bortleda vatten för kraftproduktion respektive föreläggande att stänga intagen till kraftstationerna.

Dok.Id 563503

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 69 131 07 Nacka	Sicklastråket 1	08-561 656 40 E-post: mmd.nacka.avdelning4@dom.se www.nackatingsratt.domstol.se		måndag – fredag 08:00–16:30

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Örebro län (länsstyrelsen) har vid vite förbjudit Tiveds Energi AB att bedriva vattenverksamhet i form av bortledning av vatten för kraftproduktion vid Sulfitens och Valsverkets kraftstationer, båda i Laxån. Länsstyrelsen har även förelagt bolaget att genom utskoven vid respektive damm släppa fram hela tillrinningen direkt i Laxån samt stänga intagen till kraftstationerna. Länsstyrelsen beslutade även att föreläggandena och förbuden skulle gälla omedelbart.

Tiveds Energi AB (i fortsättningen bolaget) har överklagat besluten till mark- och miljödomstolen, som den 25 maj 2018 beslutat att besluten om förbud och förelägganden tills vidare inte får verkställas (inhibition).

YRKANDEN

Tiveds Energi AB har (i båda målen) yrkat att länsstyrelsens beslut om förbud och föreläggande ska upphävas.

Länsstyrelsen har bestritt ändring.

UTVECKLING AV TALAN

Tiveds Energi AB har hänvisat till ett stort antal handlingar, som getts in i målen. Parterna har anfört i huvudsak följande.

Tiveds Energi AB

Privilegier är att anse som tillstånd enligt miljöbalken

I den av riksdagen antagna propositionen (prop. 2017/18: 243 s. 110) anges att det ska förtydligas att äldre rättigheter enligt ÄVL 2 kap. 41 § ska anses som tillstånd enligt miljöbalken. Här ska särskilt observeras att det inte är frågan om någon lagändring utan ett förtydligande.

Beträffande beviskravet på privilegiernas innehåll anger civilutskottet i sitt betänkande (2017/18:CU31, s. 19) att kraven inte får ställas så höga att det i praktiken blir omöjligt att bevisa vad som är rättskraftigt avgjort.

Detta bör även jämföras med innehållet i tidigare rätt, dvs. beviskravet som fanns under ÄVL och VLs tid som framgår av Gärdes PM II:1 sidan 269, där det anges: ”dessutom skall enligt uttryckligt stadgande i övergångsbest. i 14 kap. frågan om sådan byggnads laglighet bedömas enligt äldre lag. Härav följer, att om byggnaden finnes laglig enligt äldre lag, vilket väl måste antagas vara förhållandet, om ej annat påvisas, ...”

Att den hovrättspraxis som kom att utvecklas genom avgörandet av Gisslarbo kraftverk år 2012 är felaktig är uppenbart. Även i SOU 2013:69 ”Ny tid ny prövning” fann utredaren att privilegier var att betrakta som tillstånd enligt MP 5.

Tiveds Energi AB avser att anmäla kraftverken till ”den nationella planen” för prövning enligt lagstiftning som träder i kraft den 1 januari 2019 och på så sätt kommer aktuella kraftverk att erhålla moderna villkor för den inverkan driften av kraftstationerna har.

Tillstånd för vattenverksamhet finns

Samhället Laxå har vuxit fram ur Laxå- och Lassanå-, samt Rölfors bruk. Bruken har nyttjat vattenkraften i Laxån under ca fyra hundra år. Laxå samhälle är helt anpassat efter de förhållanden som har rått vid bruken, bl.a. avseende Laxåns flöden, dammar, magasin med uppdamda vattennivåer och byggda vattenvägar. Aktuell sträcka av Laxån har sedan början av 1600-talet i stor omfattning nyttjats för brukens kraftförsörjning. För att anlägga ett bruk krävdes tillgång till vattenkraft, malm och skog, d.v.s. tillgång till träkol. Brukets inverkan på dessa "produktionsfaktorer" prövades vid tilldelning av privilegier.

Beträffande bruken Laxå, Lassanå och Rölfors finns omfattande dokumentation av tilldelade privilegier, skattläggning m. m.

Det ska vidare observeras att det var "staten" som beviljade privilegier. Privilegierna finns nu i olika statliga register, (bl.a. riksarkivet).

Det framstår därför som mycket märkligt att staten nu, genom länsstyrelsen, synes förneka de privilegier som staten utfärdat.

Av en sammanställning framgår att bruken tilldelats privilegier för sin verksamhet, vilket innefattat sådan verksamhet som förutsätter vattenkraft, se ”sammanställning i tidsföljd av händelser vid anläggningarna under Laxå bruk 1500-1922”. Se även ”Beskrivning öfver Laxsjöåens afvägning” från 1806 av vilken framgår att ett stort antal dammar fanns i Laxåsystemet, ”Kongl Maj:ts och Rikets Bergs Collegii Utslag,...” av vilken framgår att dämning skedde i samband med tilldelning av privilegier samt ”Utdrag af Protokollet öfver Justitieärenden,...” och ”Kongl. Maj:ts Utslag oppå de besvär,...” som visar att dammar för bruksverksamhet i Laxån fanns för bl.a. Laxå och Lassanå bruk.

Av handlingar som getts in framgår att omfattande, privilegierad bruksverksamhet, inkluderat vattenverksamhet, dämningar, vattenavledning för kraftändamål, har skett allt sedan förra hälften av 1600-talet på aktuell del av Laxån.

Laxå bruk, vars verksamhet var beroende av vattenkraft och där aktuella dammar ingick, erhöll de första privilegierna 1643. Därefter har bruksverksamhet fortsatt in i modern tid. Aktuella dammar härstammar från historiskt verksamt bruk. Dessa hade privilegier för sin verksamhet. Redan här måste framhållas att all näringsverksamhet, fram till 1860-talet, då näringsfrihet infördes i Sverige, krävde tillstånd av staten. Undantag gällde endast de areella näringarna.

Det är helt uteslutet att en så omfattande verksamhet som ett bruk skulle kunna drivas utan erforderliga tillstånd från staten under någon tid, bl.a. fanns starka beskattningsintressen från statens sida.

Laxå bruk till vilka aktuella dammar hör, fick sitt första privilegium 1643, se information om Laxå bruk från Laxåbruks hemsida och Wikipedia.

Företagets historia är väl dokumenterad, se Tekniska museets arkiv, Carl Sahlins bergshistoriska samlingar och Laxå bruksmuseum.

Privilegier gäller som tillstånd enligt miljöbalken se MP § 5.

1947 såldes Laxå bruk till staten, se "Byggnadsvård" sidan 3 f.

Det kan inte anses rimligt att en köpare ska tvingas undersöka om en verksamhet som har bedrivits av staten är rättsstridig.

En kort inblick i verksamheten ges av biografi över Carl A Sahlin, som verkade som disponent för Laxåverken under tiden 1900- under 1917.

Tiveds har inte regleringsrätten över vattensystemet

Av länsstyrelsen i Örebro läns yttrande av den 4 oktober 2018 framgår att vattenavledning till kraftverken ligger på kommunens mark och kommunen äger dammen. Tiveds har ingen rätt att, förutom till kraftverksdriften, reglera vatten.

Länsstyrelsens föreläggande om att hantera flöden i dammen är därför inte lagligt grundat och ska därför upphävas även på denna grund. För att ha rätt att disponera annans egendom krävs avtal eller domsutslag. Något sådant finns inte för annat än vattenbortledning för kraftverksdrift.

Av protokollet från ett ansökningsmål (Ans. D 41/1941) framgår att bruket var innehavare av rätten till reglering i magasin sjöarna och ån.

Laxå bruk sålde kraftverken till Laxå Köping 1970. Att kommunen ägde aktuella kraftverk med undantag för Rölfors och förfogade över vattenregleringen framgår även av dom av den 23 september 1971.

Även dom av den 5 september 1974, visar att Laxå kommun är innehavare av regleringsrätten i vattensystemet.

Hur regleringen fungerar framgår även av en rapport från Chalmers Teknisk Högskola. På sidan 12 ff framgår hur vattenregleringen i systemet fungerar.

Laxå kommun sålde 1984 kraftverken till TEAB. Därefter har kraftverken sålts vidare för att slutligen innehas av Tiveds Energi AB. Av avtalet framgår att kommunen endast upplåter nyttjanderätt till regleringsdammarna i vattenmagasinen och att bolaget har att följa gällande regleringsbestämmelser.

Av detta följer att Tiveds Energi AB är inte är innehavare av regleringsrätten. Flöden och nivåer i Laxån följer av för Laxån gällande vattenhushållningsbestämmelser. Det är kommunen som är innehavare av rätten till vattenreglering, dvs. för ån gällande vattenhushållning innebärande rätt att innehålla eller

släppa vatten inom givna nivåer. Tiveds Energi AB har ingen rådighet över vattenhushållningen.

Risk för omfattande skador om kraftverksdriften upphör

Vid höga vattenföringar kan nedströms liggande områden komma att översvämmas om inte kraftstationernas vattenvägar kan nyttjas, se t.ex. protokoll från Laxå kommuns sammanträden 1977-10-31.

Oproportionerligt med förbud

Under alla förhållanden är inverkan på miljön genom vattenbortledningen genom kraftverken obetydlig i förhållande till inverkan av vattenregleringen. Av VISS Laxån från V Laxsjön med utlopp i Svartån vid Ågrena, framgår att av vattenbortledning till kraftverk berörd sträcka är mycket kort i förhållande till vattenförekomstens utsträckning. Som tidigare anförts så är det därigenom helt orimligt att förbjuda driften av vattenkraftverk som bidrar till elförsörjningen med utsläppsfri elkraft. Detta i synnerhet som det är visat att aktuella vattenanläggningar funnits under mycket lång tid på aktuell plats och samhällets infrastruktur är anpassad efter befintliga anläggningar, se 26 kap 9 § miljöbalken.

Konsekvenserna av en utrivning visade sig under förra året då en damm utrevs, ett forsande parti ersatte ett uppdämt område och vattnet i vattendraget därigenom kylde effektivare med påföljd av svall- och krabisbildning som i sin tur ledde till omfattande översvämningar i Laxå samhälle.

Kraftverken kommer att inordnas i den "nationella planen" för omprövning. Därigenom kommer de att erhålla "moderna" villkor.

Det måste även anses som ytterst märkligt att länsstyrelsen förbjuder förnybar, koldioxidfri, energiproduktion, i ljuset av de ansträngningar som krävs för att komma tillrätta med de klimatpåverkande utsläppen såväl nationellt som globalt, vilket tydliggjorts genom IPCCs senaste rapport. Detta i synnerhet i en miljö som sedan många hundra år är helt anpassad för vattenverksamhet och samhället Laxå.

Historisk exkurs

Vattenanläggningarna till bruken var regelmässigt omfattande. Före elektrifieringen hade vattenrännor samma funktion som elledningar nu har, dvs. vatten leddes i rännor till olika delar av bruket. Som ett exempel på detta inges ett fotografi en målning föreställande Julita bruk. Målningen skapades 1660, dvs. ungefär vid samma tid som Laxå bruk.

Att återskapa öppna vandringsvägar för fisk är historiskt sett rent nonsens. Så länge det har funnits människor i aktuell bygd har det fiskats i betydande omfattning. Under medeltid och framåt har fisket och dess bedrivande varit så viktigt att det reglerats i lag. Fiske bedrevs med alla tillgängliga medel, bl.a. not, mjärdar, ryssjor, olika former av fiskhus. Främst rinnande vatten torde ha varit fulla av allehanda fiskeredskap. Några "fria vandringsvägar" för fisk har således aldrig existerat, se Fisk, fiske- och miljö i de fyra stora sjöarna från istid till nutid Erik Defgerman 2004-12-22.

Slutsats

Tiveds Energi AB har tillstånd för vattenkraftverken, vilket följer MP 5 och av vad som ovan redovisats. Det är således tydligt att verksamheten har varit tillståndsgiven enligt tidigare gällande rätt.

Tiveds kommer att anmäla kraftstationerna till ”den nationella planen” varigenom kraftstationerna kommer att prövas mot moderna miljökrav.

Den avgjort största påverkan i vattensystemet följer av vattenhushållningen, inte av vattenkraftens inverkan, då kraftverken är strömkraftverk och inte annat än marginellt påverkar flödena.

Förutom att länsstyrelsens beslut om återkallelse är materiellt fel för verksamhet som har tillstånd, är det även oproportionerligt utifrån vattenkraftens ringa inverkan på vattensystemet och den därtill hörande miljön. Till det kommer den otvetydiga nyttan av utsläppsfri energiproduktion.

Beslutet ska därför upphävas.

Länsstyrelsen

Inledning

Syftet med länsstyrelsens föreläggande om förbud är att bolaget inte ska fortsätta bedriva vattenverksamhet för kraftproduktion i form av dels bortledande av vatten till Sulfitens kraftverk genom att reglera intagsluckor och utskov (Hemgårdsdammen), dels bortledande av vatten till Valsverkets kraftstation eller reglera dammen vid det kraftverket. Detta eftersom bolaget inte har visat att det har tillstånd enligt miljöbalken.

Länsstyrelsen konstaterar att bolaget bedriver verksamhet i form av bortledning och reglering utan att ha kunnat visa att de har tillstånd för denna verksamhet. Bolaget har även genomgående i kontakter med länsstyrelsen och i tidigare processer motsatt sig att söka tillstånd för verksamheterna.

Sulfitens kraftverk

Sulfitens kraftstation ligger på fastigheten FA i Laxå kommun, vilken ägs av bolaget. Vattnet avleds till kraftstationen via intagsluckor i en lång intagskanal (Bergskanalen) på fastigheten FB, vilken ägs av Laxå kommun. Utskov till Sulfitens kraftverk (Hemgårdsdammen) ligger också på fastigheten FB. Eftersom Tiveds Energi AB äger FA där kraftstationen finns och eftersom de bedriver vattenverksamheten är bolaget rätt adressat för ett förbud att bedriva bortledning av vatten för kraftproduktion. Det har därmed även rätten att stänga intagsluckorna i Bergskanalen och att släppa fram tillrinningen.

Vad gäller kommunens tillståndsansökan gällande Sulfitendammen (som handläggs av Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen) saknar dammen och tillstånds-

ansökan relevans för Sulfitens kraftverk. Sulfitendammen är belägen i Laxåns naturfåra vid sidan av avledningen till Sulfitens kraftverk.

På uppdrag av länsstyrelsen har SWECO tagit fram en rapport som bland annat visar att flodutskovet är dimensionerad för att avbörda hela tillrinningen, dvs. beräknat högst flöde.

Valsverkets kraftverk

Valsverkets kraftstation ligger på fastigheten FC, vilken ägs av Tiveds Energi AB. Utskoven i dammen vid Valsverket kraftverk ligger på fastigheten FD, vilken ägs av Laxå kommun. Vad gäller intaget till kraftverket framgår det inte tydligt av fastighetskartan om de ligger på fastigheten FC eller FD. Eftersom Tiveds Energi AB äger FC där kraftstationen finns och eftersom de bedriver vattenverksamheten är bolaget rätt adressat för ett förbud att bedriva bortledning av vatten för kraftproduktion. Det har därmed även rätten att stänga intagsluckorna och att släppa fram tillrinningen.

På uppdrag av länsstyrelsen har SWECO tagit fram en rapport som bland annat visar att flodutskovet är dimensionerad för att avbörda hela tillrinningen

Sulfitendammen ligger i naturfåran vid sidan av uppströmsliggande Sulfitens kraftverk, ca 800 meter uppströms Valsverkets kraftverk och saknar relevans för Valsverkets kraftverk. Därmed påverkar inte kommunens tillståndsansökan gällande Sulfitendammen Valsverkets kraftverk.

Övrigt

Bakgrunden till tillsynsbesluten är återkommande klagomål att bolaget missköter regleringen i Laxån. Misskötsel har vid flera tillfällen lett till mycket låga nivåer eller översvämningar. Det finns därför ett behov av att verksamheten får ett tydligt tillstånd med villkor för regleringen, så att det blir tydligt för alla (bolaget, närboende, andra berörda och myndigheter) vad som gäller.

DOMSKÄL

Förbuden

Att den som bedriver tillståndspliktig vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel kan åberopa äldre rättigheter (exempelvis privilegiebrev) att förfoga över vattnet fråntar inte denne från skyldigheten att i övrigt bedriva verksamheten i enlighet med de krav som ställs upp i miljöbalken.

Det lagstiftningsärende som bolaget hänvisar till påverkar inte den praxis som etablerats genom Mark- och miljööverdomstolens avgöranden (MÖD 2012:26-28).

Om verksamhetsutövaren saknar ett godtagbart tillstånd för produktion av vattenkraftsel bör tillsynsmyndighet först ge denne möjlighet att söka tillstånd för vattenverksamheten innan ett förbud av den meddelas, om det finns förutsättningar att bevilja tillstånd för verksamheten. I en situation där det tydligt framgår att verksamhetsutövarens inställning omöjliggör en tillståndsprövning, kan det

däremot inte krävas att ett förbud mot fortsatt verksamhet föregås av ett föreläggande att söka tillstånd.

Bolaget har hittills konsekvens hävdad att det inte behövs någon ytterligare prövning enligt miljöbalken för att fortsätta produktionen av el vid Sulfitens och Valsverkets kraftverk. Mot den bakgrunden har länsstyrelsen haft fog för att förbjuda bolaget att bedriva kraftproduktion vid de båda kraftverken. Att bolaget avser att anmäla kraftverken till den nationella planen (enligt den lagstiftning som träder i kraft den 1 januari 2019) motiverar ingen annan bedömning. Ett förbud är inte heller oskäligt ingripande. Överklagandena (i mål 3318-18 och M 3321-18) ska därför avslås i den del de gäller förbud att bedriva kraftproduktion.

Föreläggandena

Bolaget har angett att man inte äger de fastigheter som dammarna och intagen är belägna på och att man aldrig förvärvat regleringsrätten i vattendraget.

Sulfitens och Valsverkets kraftstationer ligger på fastigheterna FA respektive FC, som båda ägs av bolaget. Men dammarna med utskov ligger på fastigheterna FB respektive FD, som båda ägs av Laxå kommun. Även intagen till respektive kraftstation ligger på kommunens fastigheter.

Länsstyrelsen har inte presenterat någon utredning som visar att bolaget skulle ha nödvändig rådighet över dammarna med utskov på fastigheterna FB respektive FD. Därmed brister en grundläggande förutsättning för föreläggandena, nämligen att bolaget har faktisk och rättslig möjlighet att göra det man föreläggs att göra. Ett föreläggande torde istället kunna riktas mot exempelvis dammägaren. Länsstyrelsens beslut att förelägga bolaget att genom utskoven i dammarna vid Sulfitens respektive Valsverkets kraftstationer släppa fram hela tillrinningen direkt i Laxån ska upphävas.

Föreläggandena i den del de avser att intagen till respektive kraftstation ska stängas ska däremot kvarstå. Skälet för det är att det kravet är direkt knutet till kravet att kraftproduktionen ska upphöra. Eftersom ett intag är en integrerad del av en kraftstation måste en kraftverksägare anses ha rådighet över intaget till kraftstationen även om intaget är beläget på en fastighet som ägs av annan. Med hänvisning till de allmänna hänsynsreglerna – som gäller för all verksamhet oavsett om denna bedrivs med gällande tillstånd eller ej – är det verksamhetsutövarens (i detta fall bolagets) ansvar att se till att avstängning av intagen till Sulfitens och Valsverkets kraftstationer kan ske utan att skada uppstår.

Inhibitionsbesluten

Det har fortfarande inte framkommit något som tyder på att situationen är sådan att det är motiverat att avvika från huvudregeln att förbud och förelägganden ska gälla först sedan de vunnit laga kraft. Besluten om inhibition ska därför bestå i de delar de gäller förbud att bortleda vatten för kraftproduktion respektive föreläggande att stänga intagen till Sulfitens och Valsverkets kraftstationer.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 3 (MMD-02)
Överklagande senast den 10 januari 2019.

Inge Karlström

Ola Lindstrand

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Inge Karlström, ordförande, och tekniska rådet Ola Lindstrand.